

MAHMUD EROL KILIÇ
ŞAFAK
YAZILARI
-II-

GELENEĞİN İZİNDE GÜNE DAIR DÜŞÜNCELER

ŞAFAK YAZILARI II
Geleneğin İzinde Güne Dair Düşünceler

Prof. Dr. Mahmud Erol Kılıç

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 9

Bir İlmin Nefsi Müdafaası / 11

Bana Göre İran'da Ne Oluyor I / 18

Bana Göre İran'da Ne Oluyor II / 23

Sofra Sırları / 29

Şîrâz... / 33

On Derviş Bir Kilimde Uyur da... / 38

Gençleri Doğru Yöneltmek / 44

Sonuçta Hepimiz Mâcır Değil miyiz? / 47

İrfansız ve Hikmetsiz Bir Sünniliğin Vebali Kime Ait? / 52

İslam'ın İçini Boşaltan Müslümanlar / 56

Tasavvufun İçini Boşaltan Şeyhler / 60

İslam'ın İçini Boşaltmak Üzerine Bir Hâşiye / 64

Geleneksel Tıp Üzerinden İdeolojik Okumalar / 68

Mîrac Edebilsek Dünyamız Farklılaşır / 73

Geleneksel Tıp ve Hikmet / 77

Anadolu Erenlerini Bir Bir Kaybederken... / 82

Sanman Taleb-i Devlet ü Câh Etmeye Geldik / 86

Trump ve Netanyahu Kardeşliği Oluyor da... / 90

Sabır ve Oruç / 95

İmparator Marcus / 98

Son On Gün / 102
Kadir Kıymet Bilmek / 105
Köpek Yavruları ve Biz / 108
Esas Olan Devletin Bekasıdır / 111
Aynoroz Adası'nda I / 114
Aynoroz Adası'nda II / 117
Psikopatlar ve Din / 123
Metodik Yanlış Devam / 127
Düşüncesiz Aksiyonerlik / 132
Yaz Okulunda İrfan Dersleri / 136
Düşünce Sentezi Yapabilmek / 140
Kurban Sırrı / 143
Hız. Hüseyin'in Vakfe Duası / 147
Hoy'dan Hay'a / 151
Ruhsallığı Öldüren Modern Hayat / 154
Bir Kahve Molası / 157
Bilgilendirme Notu / 160

RÖPORTAJLAR

Osmanlı'da Kur'an Kursu Yoktu, Medrese Vardı, Tekke Vardı / 167

BİR İLMİN NEFSİ MÜDAFAASI²

Malumunuzdur geçtiğimiz haftalarda, dini anlama çabalarından biri olan ve bin yılı aşan İslam ilimler tarihi içerisindeki mümtaz yeri bütün ulema tarafından kabul edilen tasavvuf ilmine karşı üç beş yeni nesil akademisyenin “yok sayıcı”, “dışlayıcı”, “tahkir edici” medyatik açıklamalarına karşı, bu ilim dalından kırk sene ekmek yemiş bir akademisyen olarak bazı cevaplar vermiştim. Demiştim ki, onların polemik üslubu bizim tarzımız olmadığından bu müdafaayı sürdürme niyetinde değilim. Tam biz böyle düşünüyor iken, bu sefer İstanbul’a yeni gelmiş bir tefsir hocası -ona ne oluyorsa- *Karar* gazetesindeki köşesinde bize “diskur” çekmeye kalktı. Bu tâbiri kendi başlığından aldım ve aşağıda göstereceğim gibi aynen kendisine iade edeceğim. Zira bu gibiler bize “Lâ havle...” çektirmekten öyle manasını bilmediğimiz şeyleri çekmeye vaktimiz kalmıyor. Peşinen hem onlara hem de onlara cevap vermeme “faydasız” gören dostlara söyleyeyim. Bu cemaatten daha sırada bekleyen varsa bilsinler ki bu kendilerine

2 *Yeni Şafak*, 7 Ocak 2018 tarihli köşe yazısı. Bu makalede ele alınan konu *Şafak Yazıları I* (Sufi Kitap, İstanbul 2018) isimli kitabımızda yer alan “Ustaların Eserleri Çağlar Üstüdür” (s. 289) ve “Müslüman Biblicalistler” (s. 283) adlı makaleler ile irtibatlı olduğu için beraber okunmalıdır.

vereceğim son cevaptır. Aralarında fotokopiyle çoğaltsınlar, tek tek uğraşmaya vaktimiz yok.

Öncelikle şu bilinmelidir ki burada ve öncesinde yazdıklarımız bir **Müdafaanâme**'dir. Yapılan saldırılara karşı bir nefsi müdafaa'dır. Yoksa saldırı bizden başlamamıştır. Aslında kendileri öyle bir diskur çekiyorlar ki, *Yavuz hırsız ev sahibini bastırır*, misali verilen cevapları hazmedemiyorlar.

Mezkur hoca kendi tâbiriyle “diskuruna” -sağ olsun- önce bize tasavvufun tarifini yaparak başlıyor. Hem de oryantalistlerin tasnifiyle. Neymiş, ilk dönem zühd dönemi tasavvufu imiş, sonraki dönemler ise felsefi tasavvuf dönemi imiş. Hoca, bizim sahada bu laflara gülerler. Bunlar tarihsel ve yatay dönemler değil dikey mertebelerdir. Sen o gâvurlara inanma. Yani her bir halin her dönemde yaşayanı vardır. Güya bunu yaparak bizim taraf ettiği o sūfilere uymadığımızı ima etmeye çalışıyor. Yani onun oryantalistlerden kopya çektiği bu çizime göre, Hüseyin kuzu kuzu gitti Yezid'e biat etti, Hallac, Özür dilerim sayın fakihler bir dahaki sefere ene'l-bâtıl diyeceğim, dedi. Necmeddin-i Kübra şehit edildiğinde bir elinde kılıç bir elinde kâfirin perçemi değil de “bir demet yasemen” vardı.

Deprem uzmanı Prof. Dr. Celal Şengör'ün bir televizyon programında Fatih Sultan Mehmet ile ilgili söylediği, “Fatih'in Müslümanlığı dahi tartışılıyor!” şeklindeki sözlerine tarihçilerden büyük tepki geldi biliyorsunuz. Tarihçi Prof. Dr. Erhan Afyoncu, “Ben jeolojik etüt yapıyor muyum? Celal Hoca da kendi işini yapsın,” demişti ya biz de aynısını bu hocaya söylüyoruz.

Bu çevreler için malum Fetö adeta bekledikleri bir Mehdi gibi geldi. Onun kendi emellerini takviye için kullandığı bazı sözüm ona tasavvufi sözler, bunların iştahını kabarttı. Zaten esas dertleri tasavvuf olan bu çevreler, bunu fırsata çevirme gayretine düştüler. Bu konuda hiçbir ciddi analiz üretemediklerinden bütün yazdıkları

“tasavvuf reddiyesi”nden başka bir şey olmadı. Diyanet’in bu olayı görüşmek üzere topladığı olağanüstü din şûrâsında, bendeniz bazı tenkit ve tavsiyelerde bulunurken koltuğunda hop oturup hop kalkan yine bu hoca idi. Okuduğum âyette geçen “meknân” tâbirine lûgatteki birinci manasının dışına çıkarak uzak mana tevili veren de kendisi idi. Kendileri yapınca caiz!

Aynı hoca bir yazısında ecdadın îlâ-yı kelimetullah için Viyana seferine çıkmasını “savaş” değil de “**fetih**” diye kavramlaştırıp kutsallık kazandırılmasını tenkit etmişti. Nedense kutsal olanla bir türlü anlaşıyorlar bunlar.

İnanmaz ama kendisine bir hatıramı nakledeyim. 12 Eylül sürecinde mazlum olarak Viyana’ya okumaya giden yüzlerce öğrencimiz ÖNDER’in yurtlarında kalırlardı. O öğrencilerimizi yalnız bırakmamak için kaç yaz üst üste gidip onlara ders veren hocalardan biri de bendim. Yurtta kalan bazı öğrenciler bana, rüyalarında bazı şehitlerimizi gördüklerini anlatmışlardı. Çünkü yurdun olduğu yer tam da kuşatma esnasında Osmanlı askerlerinin kamp kurduğu yer civarında idi. Üçlüye bu malzeme de benden olsun. Haftaya çıkacakları televizyon kanalında benim bu naklime bol bol gülebilirler. Erenlerimizle alay ettikleri gibi bir de Alplerimizle alay ederler. Bir evlâd-ı Fâtihân torunu olarak kendisini ve şürekâsını Viyana kapılarında şehit olan binlerce Alperenimiz için Fatiha okumaya davet ediyorum.

Siz kamu imkânlarıyla bir Kur’ân Araştırma Merkezi kuracaksınız, orada mukaddes kitabımız üzerinde ilmi verilere dayalı (!) akademik araştırmalar yapılmasını sağlamak için Kur’ân ve mushaf tarihi, dil, tarih, dinler tarihi, hadis, sîret, akaid, meal (?), tefsir, fıkıh, kelam, İslam felsefesi, ahlak gibi alanlarda çalışmalar yapılacak diyeceksiniz, neredeyse bütün ilim dallarına yer açacaksınız fakat Câfer-i Sâdık’tan, Tüsterî’den, Sülemî’den, Kuşeyrî’den tâ Alûsî’ye, Elmalî’ya gelinceye kadar içerisinde yüzlerce Kur’ân tefsiri yazılmış olan **tasavvuf** branşını bu sahalarda içerisinde saymayacaksınız.

Bununla birlikte siz ilmî olacaksınız, objektif olacaksınız, bilmem ne olacaksınız! Hadi yok saydınız, peki o zaman bu konuda niye paneller düzenliyorsunuz? Yok saydığınız bir ilmin yöntemiyle niye uğraşıyorsunuz?

İbn Arabî'nin sadece *Fütûhât-ı Mekkiyye* kitabı otuz yedi cilt ve on bir bin sayfa tutuyor. Kehf sûresine kadar getirebildiği Kur'an Tefsiri ise altmış dört cilt tutuyor ama kayıp. Yani yaklaşık iki yüz eseri toplamda elli bin sayfayı aşıyor. Devâsâ bir entelektüel üretim. Müstakil tefsirinin yanı sıra hemen hemen bütün eserlerinde Kur'an âyetlerine getirdiği yorumlar var. Mesela yukarıda bahsettiğimiz dev eseri *Fütûhât*'ta o kadar çok Kur'an yorumu bulunmaktadır ki Mahmud Gurab isimli Suriyeli bir zât sadece bu âyet yorumlarını oradan çıkarmak sûretiyle dört cilt *İbn Arabî Tefsiri* hazırladı.³

Ayrıca Fatiha ve Bakara sûrelerinin tefsiri olan *İcâzu'l-Beyân fi't-Tercemeti ani'l-Kur'an* adlı müstakil eseri var ve tercümesi aynı yayınevinden çıktı. Sorarım size... Bu mirası yok saymak hangi dinî, ilmî, vicdanî, ahlâkî kıstasa uyar. Voltaire'in İbn Arabî için, "Araplardan doğru düzgün bir tane düşünür çıktı, onu da kendilerinden saymıyorlar," dediği nakledilir. Bunların da yaptığı düpedüz mezhepçiliktir, cemaatçılıktır. Kendi gibi düşünmeyi yok saymaktır. Kendileri Kur'an'ı anlamak için bir fikrî arkaplan çıkarırlar ama siz tasavvufu bu konuda bir arkaplan teklifi olarak getirirseniz kabul etmezler.

Her şeyden evvel özü sözü bir olmak lazım. TV ekranlarında iken, "Gelenegimiz çok seslilik üzerine oturur. Yunuslar Mevlânâlar bizim kıymetlerimizdir. Birbirimizi hep dışlıyoruz. Kim kimi nereden atıyor?" diyeceksiniz ama siz size kaldığınızda bu zâtlar hakkında neler dediğinizi Allah'tan saklayabilecek misiniz? *İslam*

3 Bu tefsir İnsan Yayınları'ndan neşrolundu.

Ansiklopedisi'nde "İbn Arabî" maddesini bu fakir yazdı. Yazım sürecinde yaşadıklarımı ve duyduklarımı yazsam kitap olur.

Tekrarlamaktan bıktım. Her ne iseniz o mühimsediğiniz ilmi disiplinin verilerini ortaya koyun. Mesela Pakistan'da, Hindistan'da, Mısır'da da bu akımın bazı takipçileri var. Sadece Kur'an üzerine çalışmalar yaparlar. Bilmedikleri sahada konuşmazlar. Bizdekiler ise öyle değil. İşleri güçleri tasavvuf. İlahiyat Fakültesi'nde bu cemaatten bir kelam hocası vardı. Öğrenciler derlerdi ki: Şimdiye kadar bize ne kelam tarihi anlattı ne kelam ilminin kuruluşundan bahsetti ne de kelamın ne olduğundan. Sene boyunca tasavvufta gayb telakkisi, tasavvufta kutup telakkisi, vahdet-i vücūd gibi konularda konuşup durdu.

Oysa dünyada Kur'an üzerine güzel çalışmalar yapılıyor. Mesela ABD'de *The Study Quran* adıyla iki bin sayfalık bir meal çıktı. Akademik çevrelerde hakkında pek çok yazı yayımlandı. Bunu yapanlar, Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr başkanlığında beş kişilik bir akademisyen heyet. Hepsini şahsen tanıyorum. Hepsini de sūfî. Buyrun size sūfîlerden bir meal çalışması. Tercüme ediniz.

Otuz yıllık emeği geçen hafta Meşhed'de otuz beş cilt halinde basıldığı gün, 94 yaşında vefat eden Vâizzâde Horasânî'nin, *Kur'an'ın Lûgatının ve Belâgatının Sırlarının Anlaşılması Ansiklopedisi*⁴ isimli eserini -kendiniz hazırlayamıyorsunuz- bari tercüme edin. Bilginiz olmayan konularda tartışıp duracağınıza⁵ bu işleri yapın da hepimiz sizi tebrik edelim.

O araştırma merkezinin yönetim kurulunda, kendilerini kırk yıldır tanıdığım insanlar var. Bazı görüşlerine katılmasam da ağızlarından bir kere, benim yakın durduğum sahanın büyükleri için böyle hakaretler işitmedim. Bütün mesailerini Kur'an'daki bazı kelimelerin iştikakı, farklı lûgatlerdeki manaları üzerinde fikir

4 *el-Mûcemu fî Fıkhi'l-Lûgâti'l-Kur'an ve Sırr-ı Belâgatihi*.

5 Bkz. Âl-i İmran, 3/66.

üretmeye ayırırlardı. Bunlar kıymetli fikirlerdi. *Tefhîmü'l-Kur'ân* tercüme edilirken ve en kısa zamanda özgürlüğüne kavuşmasını ümit ettiğim Ali Bulaç mealini yazarken bu tartışmalardan ziyadesiyle faydalanmıştı. Kimse kimsenin şeyhine sövmezdi. Onların şeyhi İbn Teymiyye idi, bizim şeyhimiz İbn Arabî... Karşılıklı bir hürmet vardı.

Fakat bu yeni nesil cemaat üyeleri seviyeyi çok düşürdüler. Pagan dininin mensupları, şirk mensupları, Moğol ajanları, hadd-i kazif gerektiren homoluk suçlamaları gırla gidiyor. Şunu iyi bilsinler ki aziz İslam bilgelerine yönelik bu hasmâne tavırları sürdüğü sürece hiçbir ciddi tasavvuf akademisyeni onların toplantılarına katılmayacaktır. Kendileri çalıp kendileri oynarlar. Tasavvuf ilminin varlığını külliye yok sayanla, tasavvufun problemleri konusunu görüşmek saçma bir iş olur.

Sanki şu an dünyadaki Müslümanların rezil halinden tasavvuf mesulmüş gibi bir saptırma içerisindeler. Yaklaşık on yıldır diplomatik görevim gereği yaşadığım İslam ülkesinde yönetimde olanlar sûfi değil. Üstelik her türlü sûfi faaliyet yasak. Bununla beraber yönetim dâhil her yerde fakihler söz sahibi. Eğer burada bazı suiistimallerden bahsediliyorsa, rüşvet iddiaları varsa, bu ithamların muhatapları da bazı fakihlerdir. Halk fakihlerin İslam'ını sorguluyor... Geçen senelerde vefat eden Suudi Arabistan müftüsü, Dünya düzdür, kim böyle inanmazsa canı, malı helaldir, diye fetva vermişti (O kitap toplattırılmadan evvel bir tane elde etmiştim). Şimdi onun yerine geçen müftü ise, Siyonizmle savaşmak caiz değil, diye fetva verdi. Bunların hiçbiri sûfi değil. Yıllarca fıkıh tahsil etmiş hukukçular... Niye İbn Rüşd beni heyecanlandırıyor diye mesaj vereceğinize "Fıkıhın Yol Açtığı Problemler" yahut "Kelam İlminin İnsanlığa Çözüm Teklifleri" gibi kendi sahanızın sorunları üzerine sempozyumlar yapmazsınız?

Hallac'ı dâra çekenler, Aynü'l-Kudât'ın, Nesîmî'nin canlı canlı derisini soymaya fetva verenler hukukçulardı. Aynü'l-Kudât de-

mek “kadıların göz bebeği” demek. Hemedan Şâfi kadısı kendisi. *Hakikat-i Muhammediye* üzerine yazdığı bir küçük risaleyi bahane ederek öldürdüler onu meslektaşları olan fakihler. Derisini soyduktan sonra ders verdiği medresenin kapısına astılar mübarek cesedini, boynuna fetvasını ilâştirerek. İşid’in eline düşen Ürdünlü pilotu bir kafesin içinde canlı canlı ateşte yakarak öldürenler, önce başında fetva metnini okudular. Kandırmayın kimseyi, *Mesnevî* okumadılar.

“En güzel takva adaletli olmaktır.”⁶

6 Bkz. Mâide, 5/8.

BANA GÖRE İRAN'DA NE OLUYOR I⁷

Gerek dünyada gerekse ülkemizde İran üzerine yazmak bence en zor işlerden biri. Bu zorluk hem o bölgenin tarihi, kültürü, dini gibi sosyo-kültürel yapısının analizinde hem de güncel ve siyasal gelişmeleri analiz etmede karşımıza çıkar. Her şeyden evvel çok boyutlu ve çok katmanlı bir sosyal yapı ile karşı karşıyayız. Tabiidir ki bu kadar zengin bir yapıyı analiz etmek için birden fazla alanda mütebahhir olmak gerekir. Bu vasıflara haiz uzmanın zor yetişmesinden dolayı da sonuçta hep zayıf ve kapsayıcı olmayan yorumlara mahkûm olmaktadır. Sırf güncel ve siyasal olanı analizde dahi kültür, tarih ve din konusunda donanımlı değilseniz yanılmanız kaçınılmaz olacaktır İran konusunda. *Bekri Mustafa imam oldu gerisini sen düşün*, kabîlinden sahaya “dıştan bakan” ve “iç yapıyı” iyi bilmeyen bazı gazetecilerin yorumları bilimsel analiz derecesine çıkarılınca katmerli cehalet örneklerine şahit olduk. Yahut Tahran’a atandığını duyunca, “Bana burayı mı layık gördünüz?” diyerek sinir krizleri geçiren, vazife süresince odasından dışarı çıkmayan, kimseye selam vermeyen, Farsça öğrenmek isteyen personeline izin vermeyen büyükelçilerin klişeleşmiş ka-

7 Yeni Şafak, 14 Ocak 2018 tarihli köşe yazısı.

lıplarla merkeze gönderdikleri raporlar ve emekli olunca İran uzmanı edasıyla verdikleri röportajlarla İran'ı tanımak ne kadar sağlıklı olur bilemiyorum. Bunları siyaset yapanlar düşünsünler, biz kendi bağımsız analizlerimize bakalım.

Meselenin bir diğer zorluğu da sahaya ülkemizden bakmanın getireceği kısıtlamalardır. Zira uzun yıllar kültürel, ırksal, mezhepsel ve siyasal manada yakın etkileşim içerisinde olduğumuz bir ülke hakkında, bundan etkilenmeden analiz yapabilmek oldukça zordur. Tıpkı bir Japon araştırmacının İran hakkında göstereceği bilimsel yaklaşımı, bir Çin yahut Güney Kore söz konusu olduğunda göstermekte zorlanması gibi bir durum. Bu açıdan Türkiye'den İran'a bakış hiçbir zaman bir Japon'un bakışı gibi olamıyor maalesef. Tarihi ve kültürel açıdan zaman zaman İlber Ortaylı hocadan duyduğumuz bazı isabetli tespitlerden başka, ülkemizde maalesef dört başı mâmur bir Persolog yahut İrano-log bulunmamaktadır. Oysa Fransa'da, İngiltere'de onlarcası var. Anadolu'da iki asır devam eden Pers hâkimiyetinin kalıntılarını inceleyen bir arkeologumuz yoktur. Zeugma'daki Çingene Kızı mozaigi acaba o meşhur Kırşehir türküsünde geçen,

Uğrun uğrun kaş altından bakınca

Can telef ediyor gül Acem Kızı

mıdır?

Bizi bu konuda aydınlatacak bir arkeologumuz maalesef yoktur. Çanakkale Biga'da kalıntıları bulunan Zerdüşt mabedinin orada ne işi var, hâlâ bilemiyoruz. Belki bir gün Alman arkeologlardan öğreniriz. Siyasal ve güncel olana geldiğimizde de aynı yetersizlik devam ediyor. Mesela 1979 İslam İnkılabı'na giden süreçleri analiz etmek için Cengiz Çandar'ın kısa bir çalışmasından başka ülkemizde ciddi bir şey yazılmadı. O inkılâbın mimarı Âyetullah Humeyni kimdir, fikirleri nelerdir, kimlerden beslenmiştir, hangi eserleri okutmuş ve hangi eserleri yazmıştır, gibi mevzularda

Ülkemizde bir tane bile doktora tezi yapılmamıştır. Bu zâatın adı geçen toplam beş tez vardır ama hiçbirini onun üzerine değildir.

Konunun zorluğunun bir diğer sebebi de ideolojik ve tarafgir yaklaşımlardır. Eğer Selefi-Vahhâbi temayüllere sahip bir ilahiyatçı iseniz sizin sağlıklı bir İran analizi yapabilmeniz çok zordur. Aynı şekilde eğer şii iseniz resmin her tarafını görmeniz mümkün değildir. *şahnâme*’deki anlamından çok farklı noktalara gelmiş olan günümüz İrancılık ve Turancılık rekabeti de bir diğer engeldir.

Hâsılı buraya kadar saydığımız bütün bu engelleri aşabilen profesyonel bir koşucu olmanız gerekir ki İran maratonunu kazanabilesiniz. Oldukça zor bir iş!

şahsen ben düşünce ve kültür tarihisiyim. O coğrafyada yeşmiş hikmet ve irfan ehillerini ve geleneklerini araştırdığım için konunun diğer boyutları hakkındaki bilgimin sınırlı olduğunu peşinen itiraf ederim.

Bu girizgâhın akabinde, İran’da geçen ayın son günlerinde, başlangıçta Meşhed’in mütedeyyin insanların hayat pahalılığının önüne bir türlü geçemeyen hkmetin politikalarını protesto için başlattıkları barışçıl nmayişlerin zamanla rejim karşıtlarının eline geçerek büyümesi hadisesini yorumlamaya çalışalım. Tabii ki kendi zâviyemizden. Hatası sevabı bize ait.

Olayların ileriki günlerinde camilere saldırı, kendi kıyafetleri ile yolda yürüyen iki geç din adamının dövülmesi, bazı mtesettir hanımlara saldırılması, İran bayrağında yer alan Allah yazısının kesilip atılması gibi doğrudan dini hedef alan tavır ve tutumlar sergilenmesi, olayı sadece ekonomik problemleri protesto etmekten öteye taşıyan uygulamalar olmuştur. Olaylar daha büyümeden ABD ve İsrail’in anında “Biz arkanızdayız,” diye aptalca açıklama yapmaları bana göre acziyetlerinin bir ifadesiydi.

Yukarıda da söylediğim gibi meselenin bir iç dinamikleri var, bir de dış dinamikleri. Her şeyde olduğu gibi bir **zâhiri** var bir de **bâtını**.

Dışsal olandan başlayalım. Bilindiği gibi Filistin meselesinde İslam ülkelerinin yanı sıra pek çok ülke, İsrail 1967 sınırlarına çekilirse ancak o zaman yegâne çözüm olan iki devletli çözüm gerçekleşebilir, demektir. Buna iki ülke karşı çıkmaktadır. Birincisi İsrail, *Geçti Bor'un pazarı, sür eşeğini Niğde'ye*, kabilinden cevaplar vererek bu görüşte olanlarla adeta alay etmektedir. İkinci karşı gelen ülke ise bu sefer tam aksi yönden İran'dır. "Ne demek 67 sınırları, onu dahi kabul etmek ihanettir. Esasen böyle bir ülke yoktur. Orada sadece Filistin Devleti vardır. Ancak o devlete tâbi Yahudi, Hristiyan vb. vatandaşlar olabilir (tıpkı Osmanlı dönemi gibi)," görüşündedir.

Bu açıdan İran, hiçbir diplomatik yazışmada İsrail'in adını zikretmez. Bunun yerine "İşgalci Siyonist Rejim" tabirini kullanır. Ontolojik olarak reddetmektedir.

Filistin konusu, 1979'dan itibaren İran'ın en evveliyet verdiği dış politika konusudur. Doğruya doğru... Afrika gibi yerlerde Şiilik yaptıklarına şahit olursunuz. Bundan şikâyet edince size, "Yıllarca Vahhâbiler oralarda tebliğ yaptılar ses çıkarmadınız. Yıllarca oralarda Fetöcülük yapanları desteklediniz. Aynı sizler gibi şimdi biz de kendi görüşlerimizi yayıyoruz. Kimsenin kafasına silah dayamıyoruz, sadece tebliğ yapıyoruz, gelen geliyor," dediklerinde susmaktan başka çareniz kalmaz. "Ama bir konu var ki değil mezhepdeşlarımızı tercih etmek gayrimüslim bu konuda bir şeyler yapıyorsa ona bile destek oluruz. Bu da **Filistin** konusudur. Bu bize İmam Humeyni'nin vasiyetidir. Bu yüzden Hamas'a da Hizbullah'a da yardım ederiz, hiç fark etmez. Bu konu ırk, mezhep hatta din konusunun bile üzerindedir," diye devam ederler.

Orta Doğu'ya Tel Aviv'den bakarsanız, bu sözler sizin için yüksek tehdit algısı oluşturur. O zaman siz de bu ülkeye karşı en sert tedbirleri almayı hedeflersiniz. Bunu tek başına yapamayacağınız için de önce bölgede iç darbelerle müttefikler oluşturur, sonra da büyük abi ABD'ye, Biz hazırız hadi bir şeyler yapalım, dersiniz. Obama bu projeyi yıllarca oyaladı. Ama Trump buna hazır gibi duruyor. Bu yüzden ben, önümüzdeki yıllarda İran'ın bu ülkelerin sürekli kaşıyacağı bir konu olarak mütemadiyen karşımıza çıkacağından endişeliyim. Nasıl bir müdahale düşünüyorlar bilemiyorum fakat bu Vahhâbî-Siyonist-Evanjelik kardeşliği karşısında durabilecek alternatif bir kardeşlik var mı? Şüpheliyim.

Dış böyle iken iç nasıl, diye soracak olursanız iki büyük problem gördüğümü söyleyebilirim ki aslında bunlar bana göre sadece İran'ın değil bütün günümüz siyasal İslamcılarının ortak problemidir. Bu açıdan İran neredeyse otuz küsur yıldır bir laboratuvar vazifesi de görmektedir. Neyi başarabildikleri ve neleri başaramadıkları bu laboratuvar testlerinde belli olmaktadır.

Bana ayrılan kelime adedini aştığım için bu konuya haftaya devam edelim...

BANA GÖRE İRAN'DA NE OLUYOR II⁸

Geçen hafta, kırk seneye yakın bir zamandır siyasal İslam için bir laboratuvar vazifesi gördüğünü söylediğim komşumuz İran'daki son gelişmeleri, dış sâikler ve iç sâikler olmak üzere iki yönden ele almaya çalışmış ve en temel dış faktörü söyledikten sonra, şimdi de iç parametrelere bakalım, demiştim.

Aslında bu iç faktörler sadece İran'ın değil bütün Müslümanların konuşmaktan kaçındıkları hususlardır. Zira bütün suçu dışa attığınız zaman hem psikolojik olarak rahatlarsınız hem de kendinizi temize çıkarmış olursunuz. Siz hiç hata yapmazsınız çünkü. Ecdad nefis muhasebesi yapardı ama şimdiki torunlar otokritik yapmaktan nedense kaçınmaktadırlar. İnsanın aklına, bu psikiyatrların dediği gibi bir tür suçu örtme taktiği olmasın, diye de gelmiyor değil.

Modern zamanlarda bir ülkenin idaresinde bulunmak bir bakıma bütün İslamcılarının ortak sorunudur. Muhalefet etmeyi başardıkları kadar idare etmeyi başarabiliyorlar mı? Burada esas soru budur. Bence bu durumun temelinde teorik bir problem

8 Yeni Şafak, 21 Ocak 2018 tarihli köşe yazısı.

yatmaktadır. İslamcılarının ellerinde, din gibi metafizik bir olguyu pratik hayat gibi bir fani alanla irtibatlandırmada aracı bir filtre yok. Siyasal İslamcılarının bu manada bir felsefeleri, bir ontolojileri olmadığı için bu iki alan arasında bir tevhid, bir uzlaşa sağlayamamaktadırlar.

Oysa Geleneksel İslam anlayışında bu alanlar arasında güzel bir ahenk vardı. Bana göre, modern zamanların siyasal İslamcı doktorlarının tıp ilmiyle alakalarının en alt düzeyde olması dahi hep bu aynı algı probleminin bir tezahürüdür. Çoğu adeta mesleklerinden nefret ederler. Kendilerini daha çok dernek faaliyetlerine yahut hadis, fıkıh gibi ilimlere veren İslamcı doktor çoktur. Çünkü kendi algılarında tıp ilmini bir türlü temellendirememektedirler. Zira ondan siyaset çıkaramazlar. Geleneksel hekimler öyle değildi. Benzer şekilde İslamcı bir mimarın, İslamcı bir sanatçının yetişmemesi gibi İslamcı bir ekonomist ve idarecinin çıkmaması da aynı algı probleminin sonucudur.

Bu teorik tespiti pek çok yapıda test edebiliriz ama bugün laboratuvarımıza İran'ı aldığımız için onun üzerinde çalışalım. Mamafih, *Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla*, metoduyla buradan herkes kendine pay çıkarabilir.

Devrimin ilk yıllarında, idarede daha geniş katılımlı bir aydınlar ittifakı var iken ilerleyen süreçte bu kesimler tasfiye edildiler. Rejim kendisine en sadık, en mutî çekirdeğe ulaşınca kadar bu tasfiyeleri sürdürdü. Fakat tercih edilen bu kesimler aslında öyle çok dünya görmüş, yetenekli ve iyi yetişmiş değillerdi. Ülkemizde daha çok hacıbabalar yahut camii cemaati diye tâbir edilen bir halk kesimi, yönetimin özünü oluşturmaya başladı. Bu temayülle beraber bilgiye, liyakata, ehliyete, tecrübeye, karaktere, kabiliyete, vizyona, uyuma bakılmaksızın sadece ideolojik yakınlık yahut hısım olmak bir yere tayinde yeterli görüldü. Bu da ülke idaresinde bazı yanlışların önünü açtı. Şöyle ki: Hayatında hiç uçağa binmemiş, yurt dışına çıkmak bir kenara başkente yani Tahran'a

dahi hiç gelmemiş taşralı bir kişi (bu bir din adamı da olabilir) doğrudan Avrupa'nın bir başkentine büyükelçi olarak atanabildi. Hayatında hiçbir ticari faaliyeti olmayan kasabalı bir ahund, Ticaret Bakanlığında önemli bir mevkiye gelebildi. Felsefe ile hiç alakası olmayan biri Felsefe Akademisi'nin başına getirilebildi.

Buna paralel olarak dış tehdidin yüksek olması, idari yapı içerisinde istihbarat ve silahlı birimlerin sürekli güçlenmesinin önünü açtı. Öyle ki son yıllarda bu güçler siyasal mekanizmanın dahi önüne geçtiler. Bu güçlerin bir diğer fonksiyonu da yukarıda bahsettiğim o liyakatsiz kimseleri ölümü pahasına savunmak oldu. Sırtını bu güçlere dayayanlar da suiistimallerinde cesaret buldular. Eleştirenler hemen din düşmanı, inkılap düşmanı olarak yaftalandılar. Bu da, idare içerisindeki mevkiini kaybetmemek için düşünse bile konuşmayan yalaka tiplerin çoğalmasını sağladı.

Ekonomik anlamda girdilerin hemen hemen tamamının devlet üzerinden olması, bu çevrelerin değişik ideolojik adlar altında oluşturdukları vakıflar ve kuruluşlar üzerinden nemalanmalarını sağladı. Oysa hiçbir ekonomik üretimleri olan yapılar değillerdi bunlar. Özel teşebbüs ise hep baskı altında kaldı, yeterli desteği göremedi. Zira söylediğim sebeplerden dolayı devletçi ekonomi uygulamaları bazılarının işine geliyordu.

Böylesi yozlaşmaların üstünü örtmekle İran bir bakıma tarihî referanslarının da kaydığını fark edemiyor. “Alevî” bir tarzdan ziyade “Osmânî” bir tarza döndüklerini göremiyorlar. Tarihçiler, Hz. Osman'ın, başta Amr b. As olmak üzere pek çok yöneticisi hakkında halktan gelen şikâyetlere, “onlar benim akrabam” diyerek arka çıkmasının daha sonraki kaosların sebebi olduğunu söylerler.

Buraya kadar tasvir etmeye çalıştığım dönüşümün perde arkasında kalan mühim bir ayağı daha var ki sadece ekonomik parametreleri kullanan analizcilerin bunu görmesi mümkün değil. Weberci analiz kuramı çerçevesinde bakıldığında, zihniyet dünyasındaki değişim veya tercihler aslında yumurta-tavuk ilişkisi gibi

doğrudan irtibatlıdır. Diyeceğim şu ki, günümüz İran yönetiminin her türlü siyasal, ekonomik, ideolojik, dinî tutum ve tavır alışlarını mevcut dinî otoritelerin tercihleri belirlemektedir. Devletin refleksleri ile bu tavırlar arasında doğrudan irtibat gözlemlediğim için onlar analiz edilmeden bütüncül bir fotoğraf elde edilemez.

Şia'nın ilk şekillendiği dönemlerde Ahbâriler yani salt rivayetlere istinad edenler kuvvetli iken daha sonra başta Molla Sadra gibi filozof âlimler eliyle Usûliler bir nebze rağbet görmeye başladılar. Usûlilerin aynı zamanda irfânî esasları da benimsemeleri ortaya öyle bir sentez çıkardı ki bu, Âyetullah Humeyni'ye kadar uzanan hattı oluşturdu. İlk grup “ezmânın tagayyürü ile ahkâmın da tagayyür edeceğini” kabul etmezken ikinciler, “Değişmeyen özdür ama hükümler değişir,” görüşündeydiler. Uzun yıllar Kum dâhil hemen hemen bütün dinî eğitim merkezlerine hep bu Şia Selefilere diyebileceğimiz gruplar hâkim oldu. İlk defa Usûlî-Irfânî çizgideki bir din adamının yani Humeyni'nin bir şeyler yapmasını bir türlü kabullenemediler. Bunlar yüzünden bir diğer Usûlî-Irfânî allâme Tabatabâî, âhir ömründe Kum'da ders veremez olmuş ve memleketi Tebriz'e gitmek zorunda kalmıştı. Özel sohbetlerinde derinlemesine girdiği irfan konularına sırf bunlardan çekindiği için *Mizan* tefsirinde yer verememiştir.

İmam Humeyni âhir ömründe televizyondan naklen verilen Kur'an derslerinde Fatiha sûresini anlatmaya başlayalı henüz dört ders olmuştu ki, bu gürûhun tesiriyle son vermek zorunda kaldı. İnkılap'tan evvel bu çevrelerle de mücadeleden çekinmeyen İmam, İnkılap'tan sonra bunların gücü karşısında geri adım atmak zorunda kaldı. Bir de sakladığı şiirleri yayımlanınca kızılca kıyamet koptu.

*Bıktım soğuk medrese duvarlarından
Bıktım soğuk mescitlerden
Meyhâne arıyorum*

sözleri, bu ulemâyı hepten çileden çıkardı. Hemen kendisini sûfî, Sünnî olmakla suçladılar.

Bugün İmam hattından gelen rehber Âyetullah Hamaney'in de bu ulemâ karşısında elleri kolları bağlıdır. Kendisinden sonra rehberiyet makamına bunlardan birinin seçilmesi kuvvetle muhtemeldir ve büyük felaket esas o zaman başlayacaktır. Bir zamanlar karşılarında şahların titrediği bu âlimlerin karşısında şimdi rehberler titremektedir. Önceleri İmam'ın bu çizgisine yakın duran Âyetullah Cevâd-ı Amûlî eskiden irfânî dersler verirken -yine bunların etkisiyle- artık daha çok fıkıh ve kelam dersleri vermeye başladı. Yaşayan son temsilcilerden *Fûsûs* şârihi, doksan yaşındaki Âyetullah Hasan Hasanzâde Amûlî de birkaç sene evvel Kum'dan ayrılıp memleketi Amûl'e çekilmeye mecbur kaldı.

Hepsi de âyetullah rütbesinde ve mercî olan Vâhid-i Horasânî, Mekârim-i Şîrâzî, Sâfi-i Gülpeygânî, Nûri-i Hemedânî, Seyyid Ali Milânî, Câfer Seyyidân gibi daha çok fıkıh, kelam dersleri okutan âlimlerin başını çektiği bu cereyan son yıllarda yeniden kuvvetlendi. Bu isimlerin bazıları Kum dışında iken son yıllarda hepsi Kum'a taşındılar. Selefi-Vahhâbî-Sünnî düşünce tarzına çok benzeyen bu yaklaşım, Necef ulemâsının tarzı iken Kum'a da hâkim oldu. Şu an yaşayan en büyük mercî sayılan Âyetullah Sistânî geçen yıl verdiği fetvada Necef medreselerinde Molla Sadra'nın eserlerinin okutulmasını yasakladı. Sebebi ise İbn Arabî ve vahdet-i vücûd fikrinin işlenmesi idi. Yine bunlardan Âyetullah Sâfi-yi İsfahânî isimli bir kişi, Şems-i Tebrîzî ve Mevlânâ hakkında öyle çirkin iftiralarda bulundu ki şer'an hadd-i kâzif gerektiren ithamlardı. İlginç olan şu ki bu ithamlar bizdeki müfterilerle kelimesi kelimesine aynı ifadelerle sahipti.

Yukarıda isimlerini saydığım mercilerden biri, yakın zamanda ders esnasında talebelerine şöyle demiş:

“Hikmet (felsefe) ve irfan dersi veren hocaların derslerine gitmeyin. Hatta o derslere giden bir öğrenciyle bir yerde karşılaşırsanız sakın eli size değmesin yoksa orayı yıkamakla temizleyemezsiniz.”

Sâlih Kumeylî, Memdûhî, Kirmanşâhî gibi tek tük ayakta kalan âyetullahlar da adeta korkarak bu türden derslerine devam etmektedirler.

Bu ulemânın temsil ettiği dinî seviye avamın dilini, avamın beklentilerini karşılayan bir düzeyde olduğu için her yerde bu avamileşmeyi görürsünüz. Mesela uzun zamandır İran'ı da etkisi altına alan kuraklık için bu din adamları, kadınların doğru düzgün örtünmemelerini sebep gösterdiler. Kirmanşah ve çevresinde büyük can kaybına yol açan 7.3'lük depremin ardından Deprem İdaresi Müdürü, "Yıkılmayan evlerin duvarlarında rehberin resimleri asılı idi, yıkılanlarda ise bu yoktu," diyebildi. Hatta son olaylar karşısında gösterdiği demokratik tavırla büyük puan toplayan Cumhurbaşkanı Rûhânî'nin, "Hiç kimse hatasız ve lâ-yûs'el değildir," sözünü bu çevreler, "Masum imam görüşüne karşı çıkıyor," diyerek tenkit ettiler.

Hâsılı ben İran'ın bu iç parametrelerinin en az dış düşmanları kadar İran'a zarar verdiği kanaatindeyim. Dış faktörü küçümsemediğim zannedilmesin ama iç faktörün de gözden kaçırılmasını istemem. Yetkililer bilsinler ki bazılarının zannettiği gibi ileride bir iç çatışma olacaksa, bunun etnik bazlı olacağını zannetmiyorum ama böyle yanlış temsil edilen din karşıtı olma ihtimalini de hafife almıyorum.

Burada söylediklerime İran içinden ve dışından pek çok dostumun itiraz edeceğini biliyorum. Fakat ben böyle düşünüyorum.

"Dostumu severim ama hakikati daha çok severim."